

Αναγνώριση και διαχείριση περιστατικών Παιδικής Κακοποίησης στην Εκπαίδευση. Στάσεις, αντιλήψεις και ετοιμότητα των εκπαιδευτικών για την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου

Φιλίππιδης Γεώργιος

Επίκουρος Καθηγητής Κλινικής Κοινωνικής Εργασίας, Δ.Π.Θ.
geofilipi@yahoo.gr

Γιαμουρίδου Κυριακή

Msc Κοινωνική Λειτουργός, Κ.Κ.Π. Π. Α.Μ.Θ.
kyrgiam@yahoo.gr

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη αναφέρεται στο φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης και στη διαχείρισή του, πρόληψη και αντιμετώπιση. Περιγράφει τρόπους εκτίμησης και παρέμβασης για εκπαιδευτικούς και επαγγελματίες ψυχικής υγείας, καθώς και τις πρακτικές που θα πρέπει να ακολουθούν σε περιπτώσεις υποψίας περιστατικών κακοποίησης ή/και παραμέλησης μαθητών. Επίσης εστιάζει στο λόγο των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μέσα από πρωτογενή ερευνητικά δεδομένα που συλλέχθηκαν από ένα δείγμα 98 εκπαιδευτικών που υπηρετούν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Δράμας. Στόχος επίσης της εργασίας αυτής είναι να παρουσιαστούν οι στάσεις, οι αντιλήψεις και η ετοιμότητα των εκπαιδευτικών, που συμμετείχαν στην έρευνα, απέναντι στο φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης και να αναδειχθούν τα στοιχεία εκείνα που εμποδίζουν την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου. Τα ευρήματα της έρευνάς μας προέρχονται από ένα συγκεκριμένο δείγμα εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να γενικευθούν. Στόχο έχουν να προσφέρουν μια μικρή ακόμα συμβολή στην έρευνα για την ουσιαστικότερη διαχείριση και αντιμετώπιση περιστατικών ανηλίκων που έχουν υποστεί οποιαδήποτε μορφή βίας.

Λέξεις Κλειδιά : Παιδική Κακοποίηση, Παραμέληση, Πρόληψη, Αντιμετώπιση.

Εισαγωγή

Η παιδική κακοποίηση αποτελεί ένα φαινόμενο που μπορεί να λάβει πολλές διαστάσεις και στην εποχή μας φαίνεται πως αυξάνεται ολοένα και περισσότερο, με πολύ σοβαρές επιπτώσεις όχι μόνο στα παιδιά που κακοποιούνται, αλλά και στο οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ζουν και μεγαλώνουν (Lindsay et al., 2012; Horner-Johnson & Drum, 2006). Παρόλα αυτά, η παιδική κακοποίηση δεν είναι ένα σύγχρονο φαινόμενο, αλλά φαίνεται πως υπάρχει από αρχαιότατων χρόνων (Χατζηφωτίου, 2021). Ειδικά παλιότερα, υπήρχε η αντίληψη πως τα παιδιά είναι κτήμα των γονιών τους, οι οποίοι έχουν δικαίωμα να τους συμπεριφέρονται όπως θέλουν και να τους ζητάνε να κάνουν ό,τι θέλουν. Άλλωστε η παιδική εργασία ή οι απάνθρωπες και εξαντλητικές τιμωρίες ήταν κάτι που παλιότερα ακουγόταν ως κάτι απόλυτα φυσιολογικό. Τέτοια φαινόμενα έχουν εκλείψει στις μέρες μας με τη θέσπιση της ανάλογης νομοθεσίας, όμως η παιδική κακοποίηση και παραμέληση εξακολουθεί να υφίσταται σε διάφορες μορφές και να λαμβάνει ακόμα μεγάλες διαστάσεις.

Η παιδική κακοποίηση αναφέρεται στην άσκηση βίας ή παραμέλησης που ασκεί ένα πρόσωπο εμπιστοσύνης σε ένα ανήλικο πρόσωπο που εξαρτάται από αυτό (Αβραμικά και συνεργάτες, 2013). Οι διαστάσεις που μπορεί να έχει η παιδική κακοποίηση είναι η σωματική, η σεξουαλική, η ψυχολογική, η συναισθηματική κακοποίηση, καθώς και η παραμέληση.

Η φύση και ο βαθμός της κακοποίησης που ασκείται στο παιδί μπορεί να ποικίλουν ανά περίπτωση. Μάλιστα, η κακοποίηση ή η παραμέληση μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα ακόμα

και το θάνατο του παιδιού. Οι ψυχολογικές και κοινωνικές επιπτώσεις, καθώς και οι επιπτώσεις στο σύνολο της γνωστικής και ψυχοκοινωνικής του ανάπτυξης μπορούν να βλάψουν γενικότερα τη συνολική σωματική και ψυχική υγεία του παιδιού. Καθώς η παιδική κακοποίηση συνήθως συμβαίνει μέσα στο άμεσο οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού, στο περιβάλλον δηλαδή που το παιδί θα πρέπει να μεγαλώνει και να αναπτύσσεται με ασφάλεια, απειλείται στο σύνολο η βιοψυχοκοινωνική του υγεία και ισορροπία (Σταυριανάκη και συν., 2008).

Τα κακοποιημένα και παραμελημένα παιδιά μπορεί στην πορεία της ζωής τους να εκδηλώσουν συμπεριφορές όπως παραβατικότητα, ανάρμοστη συμπεριφορά, σχολική αποτυχία και διαρροή, χαμηλή σχολική επίδοση, μαθησιακές δυσκολίες, δυσκολία στη δημιουργία και διατήρηση διαπροσωπικών σχέσεων, αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές, κ.α. Επιπλέον, υπάρχει σημαντική πιθανότητα να εμφανιστούν ψυχοσυναισθηματικές διαταραχές και νευρολογικές βλάβες λόγω της παρατεταμένης κακοποίησης, όπως οι νοητικές δυσλειτουργίες (Yanowitz et al., 2003).

Με την επικύρωση της Διεθνούς Σύμβασης των Δικαιωμάτων του παιδιού (1989) και τη θέσπιση Νόμων και Προεδρικών Διαταγμάτων, η παιδική κακοποίηση και παραμέληση των παιδιών αποτελεί έγκλημα και διώκεται ποινικά. Μία σειρά από οργανισμούς, δημόσιες υπηρεσίες και Μ.Κ.Ο. έχουν αναλάβει την υποστήριξη των παιδιών σε επίπεδο, τόσο προστασίας, όσο και παρεμβάσεων πρόληψης και ενημέρωσης του ευρύτερου κοινού, καθώς και των επαγγελματιών που εμπλέκονται στο σοβαρό αυτό ζήτημα.

Οι εκπαιδευτικοί, λόγω της φύσεως του επαγγέλματος και της καθημερινής επαφής με τα παιδιά, είναι υπεύθυνοι όχι μόνο για την εκπαιδευτική τους ανέλιξη, αλλά και για τη συνολική τους ανάπτυξη και το γενικότερο ευ ζην τους. Στο νόμο 3500/2006 καθορίζεται με σαφήνεια η υποχρέωση του εκπαιδευτικού και της σχολικής μονάδας να αναφέρουν στις αρμόδιες αρχές όποιο περιστατικό πέφτει στην αντίληψή τους και αφορά σε κακοποίηση παιδιού ή σε παραμέληση αυτού.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η προσπάθεια διερεύνησης των γνώσεων, στάσεων αλλά και των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, μιας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής, σχετικά με το ζήτημα της παιδικής κακοποίησης. Μέσα από το άρθρο μας αυτό γίνεται προσπάθεια ερευνητικής προσέγγισης του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης, όπως έχει αποτυπωθεί από τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην έρευνά μας. Επίσης περιγράφονται, μέσα από μία σύντομη βιβλιογραφική ανασκόπηση, οι επιμέρους διαστάσεις του φαινομένου, καθώς και οι αιτιολογικοί παράγοντες που επιδρούν στην εκδήλωση της παιδικής κακοποίησης και ο ρόλος των εκπαιδευτικών και των κοινωνικών επιστημόνων στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.

Ο Ρόλος του εκπαιδευτικού στην αναγνώριση και διαχείριση περιστατικών παιδικής κακοποίησης

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών και γενικά του εκπαιδευτικού συστήματος στην αναγνώριση και αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης ανηλίκων είναι καθοριστικός, καθώς η καθημερινή και πολύωρη επαφή μαζί τους, τους δίνει τη δυνατότητα να μπορούν να διαπιστώσουν αν υπάρχει κάποιο τέτοιο φαινόμενο.

Ο εκπαιδευτικός μέσα από την αλληλεπίδρασή του με τους μαθητές μπορεί να εντοπίσει σημάδια που υποδεικνύουν κακοποίηση ή παραμέληση. Αν ο εκπαιδευτικός αντιληφθεί τέτοιου είδους ενδείξεις τότε με πολύ προσοχή και σεβασμό απέναντι στους μαθητές, αλλά και όλο το σύστημα χρειάζεται να φροντίσει να συλλέξει περισσότερες πληροφορίες, επικοινωνώντας με διακριτικότητα τόσο με το ίδιο το παιδί όσο και με τους γονείς του (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, 2007). Οι ενδείξεις που μπορεί να προβληματίσουν τον εκπαιδευτικό και να υποψιαστεί πως υπάρχει πιθανότητα παραμέλησης ή κακοποίησης κάποιου μαθητή είναι οι παρακάτω, ειδικά αν αυτές εμφανίζονται ξαφνικά και διαρκούν για μεγάλο διάστημα.

Σωματικές ενδείξεις (ιδιαίτερα όταν αυτές εμφανίζονται μετά από απουσία του παιδιού από το σχολείο) :

- σημάδια που έχουν ένα ορισμένο σχήμα (π.χ. δάγκωμα) ή μοιάζουν να έχουν προκληθεί από χέρι ή αντικείμενο,
- γδαρσίματα ή μελανιές, για τα οποία το παιδί δεν έχει επαρκείς εξηγήσεις ή αλλάζει συνεχώς την ιστορία για το πώς προκλήθηκαν,
- μελανιές σε ασυνήθιστα μέρη του σώματος,
- τραύματα που δεν είναι φροντισμένα.

Συμπεριφορά του παιδιού :

- εκφοβίζει ή δέχεται εκφοβισμό από άλλα παιδιά,
- ανάπτυξη παραβατικότητας,
- δεν αλληλεπιδρά καλά με τους συνομηλίκους του, δεν αναπτύσσει διαπροσωπικές σχέσεις,
- καθυστερεί να φύγει από το σχολείο μετά τη λήξη των μαθημάτων ή έρχεται πολύ νωρίτερα.

Σχολική επίδοση :

- μεγάλος αριθμός απουσιών,
- δυσκολία ολοκλήρωσης μιας εργασίας,
- ξαφνική πτώση της σχολικής επίδοσης,
- αποφυγή του μαθήματος της γυμναστικής.

(Παναγιωτάκη & Θεμελή, 2021)

Οι παραπάνω ενδείξεις μαζί με τη συλλογή και άλλων πληροφοριών αλλά και το συνολικό κοινωνικό ιστορικό του παιδιού θα πρέπει να αξιολογούνται κατάλληλα από τους εκπαιδευτικούς και το ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό (κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους), ώστε να διαπιστώσουν με ασφάλεια ότι τα σημάδια αυτά οφείλονται όντως σε κακοποίηση ή οφείλονται σε κάποια αντίδραση του παιδιού σε δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίζει σε προσωπικό ή οικογενειακό επίπεδο.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην πρόληψη και παρέμβαση σε φαινόμενα παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης είναι καθοριστικός, καθώς η καθημερινή και πολύωρη επαφή με τους μαθητές δίνει στον εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να μπορεί να παρατηρεί συμπεριφορές και σημάδια που ίσως υποδηλώνουν κακοποίηση ή παραμέληση.

Φυσικά ο εκπαιδευτικός δεν καλείται να αναλάβει χρέη ανακριτή για να διερευνήσει πιθανή ύπαρξη κάποιας κακοποιητικής πράξης εναντίον του παιδιού, ούτε γιατρού και να αξιολογήσει την προέλευση κάποιου σωματικού τραύματος. Η φυσική εξέταση του σώματος του παιδιού έτσι κι αλλιώς απαγορεύεται μέσα στο σχολικό πλαίσιο. Κύριο μέλημα και υποχρέωση του εκπαιδευτικού είναι η συλλογή των απαραίτητων πληροφοριών τόσο από το ίδιο το παιδί, όσο και από τους γονείς του και η προσεκτική παρατήρηση των συμπτωμάτων, ώστε να αποφασίσει ποιο θα είναι το επόμενο βήμα με στόχο πάντα την προστασία του παιδιού. (Χαρίση, 2022)

Η λήψη άμεσων μέτρων είναι απαραίτητη όταν μετά από αξιολόγηση διαπιστωθεί πως κάποιος μαθητής βρίσκεται σε κίνδυνο και απειλείται με σοβαρό τραυματισμό, θάνατο, αναπηρία ή βλάβη στην αναπτυξιακή του πορεία και τη συναισθηματική του σταθερότητα (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, 2007). Ο εκπαιδευτικός οφείλει να χειριστεί την περίπτωση με πολύ μεγάλη προσοχή, ώστε να μην διαταραχθεί περισσότερο η σωματική ή ψυχική υγεία του παιδιού. Εκτός λοιπόν από τη νομική υποχρέωση του εκπαιδευτικού για την αναφορά ενός περιστατικού κακοποίησης ή παραμέλησης μαθητή, χρειάζεται να προβεί και σε κάποιες ενέργειες προκειμένου να εξασφαλίσει την προστασία του παιδιού. Κάποιες από αυτές τις ενέργειες είναι οι παρακάτω και χρειάζεται να γίνουν με προσεγμένους και εξειδικευμένους χειρισμούς (Γυφτοπούλου κ.ά., 2013) :

- Ο εκπαιδευτικός πρέπει να ακούει και να παρακολουθεί με μεγάλη προσοχή όσα του λέει ο μαθητής προκειμένου να συλλέξει τις απαραίτητες πληροφορίες για το τι συμβαίνει. Δεν πρέπει να πιέσει το παιδί σε καμία περίπτωση να απαντήσει σε ερωτήσεις που δεν θέλει, ο αριθμός των ερωτήσεων να είναι μικρός, ώστε το παιδί να μην μπερδευτεί και σίγουρα ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να αφήσει πρώτα το παιδί να μιλήσει και να πει αυτά που θέλει και μετά να κάνει συμπληρωματικές ερωτήσεις.

- Ο εκπαιδευτικός πρέπει να αποφεύγει να συμπληρώνει ο ίδιος τις προτάσεις του παιδιού γιατί κινδυνεύει να βγάλει βιαστικά και λανθασμένα συμπεράσματα. Χρειάζεται να αφήσει το παιδί να ολοκληρώσει αυτό που θέλει να του πει, καθώς κάποιες φορές το παιδί μπορεί να θέλει να πει κάτι που δεν σχετίζεται με κακοποίηση, όπως για παράδειγμα το διαζύγιο των γονιών του ή την απώλεια ενός συγγενικού προσώπου.

- Χρειάζεται να αποφεύγει λεξιλόγιο που το παιδί μπορεί να μην καταλαβαίνει ή να θεωρεί ντροπιαστικό. Αυτό συμβαίνει κυρίως σε περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης,

- Χρειάζεται να επιδεικνύει σταθερότητα και ψυχραιμία, να ελέγχει τα συναισθήματά του όσο και αν τον σοκάρουν αυτά που του εκμυστηρεύεται το παιδί. Προκειμένου το παιδί να νιώσει ασφάλεια και να συνεχίσει να του μιλά, ο εκπαιδευτικός χρειάζεται να είναι ήρεμος και φροντιστικός, να υποστηρίζει και διευκολύνει το παιδί να συνεχίσει.

- Ο εκπαιδευτικός δεν πρέπει να κάνει επικριτικά σχόλια με αποτέλεσμα το παιδί να νιώσει υπεύθυνο για όσα του συμβαίνουν. Θα πρέπει τόσο με τη στάση του όσο και με τα λόγια του να διαβεβαιώνει το παιδί πως δεν έχει καμία ευθύνη για ό,τι συμβαίνει και να επικροτήσει το γεγονός ότι μοιράζεται το περιστατικό μαζί του.

- Να μην πιέζει το παιδί να του δείξει σωματικά σημάδια, καθώς δεν είναι στις αρμοδιότητές του να κάνει σωματική αξιολόγηση.

- Τέλος, να μην υποσχεθεί στο παιδί πως η αποκάλυψη που έκανε θα μείνει μεταξύ τους, χωρίς να το μάθει κανείς, καθώς αυτό δεν μπορεί να ισχύσει και θα έχει πει ψέματα στο παιδί που τον εμπιστεύτηκε, με αποτέλεσμα το παιδί να χάσει την εμπιστοσύνη του απέναντι όχι μόνο στον εκπαιδευτικό, αλλά και σε ολόκληρο το σύστημα που περιμένει να το βοηθήσει. Ο εκπαιδευτικός χρειάζεται να ενημερώσει το παιδί για τις ενέργειες στις οποίες θα προχωρήσει με τέτοιο τρόπο ώστε να μειώσει την αβεβαιότητα του παιδιού.

Άλλες πρακτικές που μπορεί να ακολουθήσει ο εκπαιδευτικός, σε συνεργασία με τον κοινωνικό λειτουργό του σχολείου ή του Δήμου, προκειμένου να φανεί αποτελεσματικός στην αντιμετώπιση του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης, είναι να δουλέψει τόσο με ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα, όσο και με τις τοπικές κοινότητες σε επίπεδο πρωτογενούς, δευτερογενούς, αλλά και τριτογενούς πρόληψης του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης και της παραμέλησης (Roca et al, 2020).

Στον οδηγό για την αναγνώριση και αντιμετώπιση περιστατικών παιδικής κακοποίησης των Παναγιωτάκη και Θεμελή (2021) επισημαίνεται το πόσο σημαντικό είναι ο εκπαιδευτικός να κινηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε το παιδί να νιώσει ασφάλεια, ώστε και να αποκαλύψει την κακοποίηση που υφίσταται, αλλά και μετά την αποκάλυψη να νιώσει πως δεν θα υποστεί αρνητικές συνέπειες. Αντίστοιχα οι Briggs and Hawkins (2020) στον οδηγό που εξέδωσαν δίνουν χρήσιμες πληροφορίες και καλές πρακτικές για την καλύτερη διαχείριση των περιστατικών παιδικής κακοποίησης τόσο από τους εκπαιδευτικούς, όσο και από τους ειδικούς ψυχικής υγείας (κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους).

Δυσκολίες στην αναφορά περιστατικών παιδικής κακοποίησης

Αν και το νομοθετικό πλαίσιο είναι ξεκάθαρο και αφορά στην υποχρέωση των εκπαιδευτικών να αναφέρουν στις αρμόδιες αρχές περιστατικά παιδικής κακοποίησης που πέφτουν στην αντίληψή τους, φαίνεται πως αυτοί σε μεγάλο βαθμό διστάζουν να προχωρήσουν σε αναφορά των περιστατικών.

Έρευνα των Σιαφαρικά & Χολέβα (2019, σελ.139) αναφέρει πως «Οι εκπαιδευτικοί τείνουν να καθυστερούν τις καταγγελίες μέχρι να νιώσουν ότι έχουν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία, ενώ μερικές φορές δεν υποβάλουν σχετικές αναφορές λόγω των αντιλήψεών τους ότι η κακοποίηση ή παραμέληση δεν είναι αρκετά σοβαρή ώστε να την καταγγείλουν».

Ο εκπαιδευτικός μέσα στη διεργασία της αναφοράς ενός περιστατικού κακοποίησης είναι λογικό να βιώνει διάφορα συναισθήματα, καθώς πρόκειται για μία πολύ σοβαρή και συναισθηματικά φορτισμένη συνθήκη. Μπορεί να νιώθει φόβο, αβεβαιότητα, ακόμα και ανησυχία πως δεν πράττει σωστά όσον αφορά την καταγγελία ενός περιστατικού. Η έλλειψη κατάλληλων γνώσεων για το χειρισμό τέτοιων περιστατικών, αλλά και γνώσεων του νομοθετικού πλαισίου μπορεί να αυξήσουν την ανασφάλεια των εκπαιδευτικών και την προθυμία τους να αναφέρουν ένα περιστατικό παιδικής κακοποίησης ή και παραμέλησης. Ένας πολύ βασικός παράγοντας που λειτουργεί αποτρεπτικά στη διάθεση των εκπαιδευτικών να καταγγείλουν ένα περιστατικό κακοποίησης είναι η αβεβαιότητα που νιώθουν για το αν πραγματικά συμβαίνει κάποια κακουργηματική πράξη απέναντι σε κάποιον μαθητή και ο φόβος ότι μπορεί να κάνουν λάθος ή να μπλέξουν σε πολυδαίδαλες ποινικές διαδικασίες (Χαρίση, 2022).

Σύμφωνα με την Χαρίση (2022) παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν αποθαρρυντικά εκπαιδευτικό μπορεί να σχετίζονται με το φύλο, την ηλικία και τα χρόνια προϋπηρεσίας. Επίσης, προηγούμενες εμπειρίες από αναφορές που είχε κάνει και η έκβασή τους, ο φόβος αντιποίνων από τους γονείς, καθώς και οι προσωπικές του αντιλήψεις σχετικά με τη σωματική τιμωρία, είναι επίσης παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν την απόφαση του εκπαιδευτικού για το αν θα αναφέρει ένα περιστατικό ή όχι.

Το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού (2007) αναφέρει πως ο εκπαιδευτικός είναι πιθανό να βιώνει συγκρουσιακά συναισθήματα σχετικά με την απόφασή του για αναφορά μιας πιθανής περίπτωσης κακοποίησης μαθητή στις αρμόδιες αρχές. Παράγοντες που οδηγούν σε αυτά τα συναισθήματα αναφέρονται στη συνέχεια :

- ο φόβος για λανθασμένη αξιολόγηση,
- ο φόβος αρνητικών αντιδράσεων τόσο από συναδέλφους όσο και από τους γονείς,
- η ανησυχία ότι οι αρμόδιες υπηρεσίες δεν θα υποστηρίξουν κατάλληλα το παιδί,
- η συμπάθεια προς τους γονείς και η πεποίθηση ότι δεν θα βλάψουν το παιδί,
- η πεποίθηση ότι η γνωστοποίηση της κακοποίησης δεν θα βοηθήσει το παιδί και την οικογένεια αλλά ίσως χειροτερέψει την κατάσταση,
- η ανησυχία για την εμπλοκή στη νομική διαδικασία,
- η δυσαρέσκεια και τα αρνητικά σχόλια από προηγούμενες εμπειρίες γνωστοποίησης περιστατικών κακοποίησης,
- ο φόβος της παρερμηνείας πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων.

Όλες αυτές οι ανησυχίες των εκπαιδευτικών δεν είναι κάτι που είναι ασυνήθιστο ή παράλογο. Η απόφαση της καταγγελίας ενός περιστατικού παιδικής κακοποίησης είναι πολύ σημαντική και χρειάζεται να γίνεται μετά από πολύ σοβαρή και ενδελεχή αξιολόγηση. Παρόλα αυτά οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να αντιμετωπίζουν τις προσωπικές φοβίες και τους ενδοιασμούς τους και να πράττουν τα δέοντα προκειμένου να προστατεύσουν ένα παιδί που βρίσκεται σε κίνδυνο. Πέρα από νομική υποχρέωση υπάρχει και η ηθική υποχρέωση να διασφαλιστεί η προστασία του παιδιού. Επίσης, σε περίπτωση ενδοοικογενειακής βίας, με την αναφορά του περιστατικού ο εκπαιδευτικός συμβάλει στην προστασία και άλλων μελών της οικογένειας που μπορεί να υφίστανται και αυτά κακοποίηση. (Παναγιωτάκη και Θέμελη, 2021).

Επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε ζητήματα παιδικής κακοποίησης

Έρευνες έχουν δείξει πως οι εκπαιδευτικοί που έχουν λάβει επιμόρφωση για ζητήματα σχετικά με την παιδική κακοποίηση και διαθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις, μπορούν πιο εύκολα να αναγνωρίσουν τα σωματικά σημάδια ή τις συμπεριφορές που ίσως υποδηλώνουν

πως ένα παιδί έχει κακοποιηθεί, καθώς και μέσα από την αλληλεπίδραση με τους γονείς των παιδιών μπορούν να κατανοήσουν καλύτερα τη δυναμική της οικογένειας και να αξιολογήσουν καλύτερα τις πληροφορίες που έχουν. Πρακτικές που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί που διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις για τη διαχείριση ενός περιστατικού κακοποίησης είναι η επικοινωνία με προηγούμενους δασκάλους του παιδιού, προκειμένου να λάβουν επιπλέον πληροφορίες, καθώς και η γνώση των αναπτυξιακών σταδίων που περνά ένα παιδί ώστε να παρατηρήσουν και να αξιολογήσουν σωστά αλλαγές που μπορεί να δουν στη συμπεριφορά του (Crosson - Tower, 2013).

Παρόλα αυτά η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών φαίνεται πως είναι ελλιπής και οι ίδιοι με βάση τα ευρήματα ερευνών θεωρούν τους εαυτούς τους ανεπαρκείς τόσο για τον εντοπισμό, όσο και για τη διαχείριση ενός περιστατικού παιδικής κακοποίησης. Οι εκπαιδευτικοί βιώνουν συναισθήματα άγχους και φόβου πως δεν χειρίζονται καλά ανάλογα περιστατικά και επισημαίνουν την ανάγκη τους για επιμόρφωση και τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα σχετικά με την κακοποίηση των παιδιών. Οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως η κατάλληλη εκπαίδευση θα μπορέσει να τους βοηθήσει, ώστε να μην νιώθουν ανησυχία όταν πρόκειται να εντοπίσουν ή να αναφέρουν ένα περιστατικό κακοποίησης στο σχολείο τους (Walsh et al., 2008).

Οι εκπαιδευτικοί που μέσα από επιμορφωτικά προγράμματα έχουν λάβει τις κατάλληλες γνώσεις για τη διαχείριση περιστατικών παιδικής κακοποίησης νιώθουν μεγαλύτερη σιγουριά και λιγότερο φόβο όταν πρόκειται να διαχειριστούν κάποια τέτοια υπόθεση. Καθώς είναι σαφές πως ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι κρίσιμος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην κατάλληλη εκπαίδευση, την ενίσχυση των γνώσεων και των δεξιοτήτων και την κάλυψη των κενών που υπάρχουν σχετικά με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στο ζήτημα αυτό (Abrahams et al., 1992). Οι φορείς διαμόρφωσης εκπαιδευτικής πολιτικής και οι αρμόδιες διευθύνσεις εκπαίδευσης χρειάζεται να εστιάσουν στη διαμόρφωση προγραμμάτων που θα καλύπτουν θέματα όπως (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, 2007) :

- τον εντοπισμό των ενδείξεων που μπορεί να υποδεικνύουν οποιαδήποτε μορφή κακοποίησης,
- τη γνώση του νομοθετικού πλαισίου και των υποχρεώσεων του εκπαιδευτικού σχετικά με την αναφορά ενός περιστατικού κακοποίησης που θα αντιληφθεί ή θα πληροφορηθεί,
- τους κατάλληλους χειρισμούς που χρειάζεται να χρησιμοποιήσει ο εκπαιδευτικός προκειμένου να υποστηρίξει αποτελεσματικά το μαθητή που έχει υποστεί κακοποίηση, με σεβασμό και με στόχο πάντα την εξασφάλιση της προστασίας του παιδιού.

Η Fitzpatrick και οι συνεργάτες της (2020) επισημαίνουν την εξαιρετικής σημασίας συμβολή του εκπαιδευτικού στην αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης, τονίζοντας πως η διαρκής εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε ζητήματα αναγνώρισης και διαχείρισης περιστατικών παιδικής κακοποίησης θα φέρει ακόμα καλύτερα αποτελέσματα για την υποστήριξη των παιδιών που βιώνουν κακοποίηση, παραμέληση ή οποιαδήποτε μορφή βίας στη ζωή τους.

Μεθοδολογία Έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των γνώσεων, στάσεων και πρακτικών που ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Νομού Δράμας, αναφορικά με την παιδική κακοποίηση ή/και την παραμέληση ανηλίκων.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 98 εν ενεργεία εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Νομού Δράμας, οι οποίοι εργάζονται σε σχολεία γενικής εκπαίδευσης.

Η έρευνά μας διεξήχθη με βάση την ποσοτική μεθοδολογία τον Δεκέμβριο του 2022 και τον Ιανουάριο του 2023. Συγκεκριμένα, η έρευνα αποτέλεσε μία δειγματοληπτική μελέτη με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου. Η μεθοδολογία αυτή επιτρέπει την ποσοτικοποίηση

στάσεων, απόψεων και συμπεριφορών, καθώς διερευνά τις αντιλήψεις του πληθυσμού της έρευνας για ένα συγκεκριμένο ζήτημα (Sukamolson, 2007). Σύμφωνα με τον Creswell (2016) οι δειγματοληπτικοί σχεδιασμοί είναι «διαδικασίες στην ποσοτική έρευνα στις οποίες οι ερευνητές χορηγούν ένα ερωτηματολόγιο σε ένα δείγμα ή σε ολόκληρο τον πληθυσμό των ανθρώπων για να περιγράψουν τις στάσεις, τις γνώμες, τις συμπεριφορές ή τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού αυτού».

Στην παρούσα έρευνα η συγκέντρωση του δείγματος έγινε με βάση την δειγματοληψία πιθανοτήτων και συγκεκριμένα με τυχαία δειγματοληψία. Για την ανάλυση των δεδομένων και προκειμένου να διεξαχθούν τα αποτελέσματα της έρευνας, χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSSV27.

Στην έρευνα που ακολούθησε έγινε προσπάθεια να απαντηθούν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποιες είναι οι γνώσεις των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Δράμας σχετικά με την παιδική κακοποίηση;
2. Ποιες είναι οι στάσεις των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Δράμας σχετικά με την παιδική κακοποίηση;
3. Ποιες πρακτικές ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Δράμας σχετικά με την παιδική κακοποίηση;
4. Υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στα δημογραφικά στοιχεία των εκπαιδευτικών και τις στάσεις που έχουν για την παιδική κακοποίηση;
5. Υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στην επιμόρφωση που έχουν λάβει για θέματα σχετικά με την παιδική κακοποίηση, με τις στάσεις που έχουν για το θέμα;

Για να απαντηθούν τα ανωτέρω ερευνητικά ερωτήματα χρησιμοποιήθηκε το σταθμισμένο και με διεθνή αξιοπιστία ερωτηματολόγιο των Hawkins & McCallum (2001), καθώς και το Teachers and Child Abuse Questionnaire της Kenny (2001).

Το δομημένο ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε από τους ερευνητές περιελάμβανε και συνοδευτική επιστολή, όπου οι ερευνητές εξηγούσαν αναλυτικά το σκοπό και τους στόχους της έρευνας, για ποιο λόγο γίνεται την παρούσα χρονική στιγμή και πως θα αξιοποιηθούν τα αποτελέσματά της. Έμφαση δόθηκε στην αναφορά της εθελοντικής συμμετοχής, αλλά και της τήρησης της ανωνυμίας των συμμετεχόντων. Η συμπλήρωση του κάθε ερωτηματολογίου διαρκούσε 20-25 λεπτά.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί πως η παρούσα μελέτη αν και εξάγει ενδιαφέροντα συμπεράσματα για το ζήτημα της παιδικής κακοποίησης και των γνώσεων, των στάσεων και των αντιλήψεων του δείγματος των εκπαιδευτικών από τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Δράμας, παρόλα αυτά πρόκειται για μία μελέτη στην οποία το δείγμα των συμμετεχόντων είναι περιορισμένο και από συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Έτσι τα αποτελέσματα της έρευνας δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να γενικευτούν.

Αποτελέσματα Έρευνας

Μέσα από την έρευνά μας αυτή προσπαθήσαμε να διερευνήσουμε τις γνώσεις, τις στάσεις, καθώς και τις πρακτικές που ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Νομού Δράμας, σχετικά με ζητήματα που αφορούν την παιδική κακοποίηση. Στη συνέχεια έγινε μία προσπάθεια να διαπιστωθούν τυχόν συσχετίσεις που μπορεί να υπάρχουν ανάμεσα στις στάσεις για το εξεταζόμενο ζήτημα, με την επιμόρφωση που έχουν λάβει οι εκπαιδευτικοί για το ζήτημα της παιδικής κακοποίησης, σε συσχέτιση επίσης με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά τους όπως το φύλο, το εκπαιδευτικό επίπεδο και τα χρόνια εργασίας.

Αναφορικά με τις γνώσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το τι ορίζεται ως παιδική κακοποίηση διαπιστώνουμε ότι οι εκπαιδευτικοί δεν είναι πολύ σίγουροι αν μπορούν να αναγνωρίσουν ποια είναι τα σημάδια της παιδικής κακοποίησης ή και παραμέλησης, καθώς οι μισοί περίπου από τους συμμετέχοντες ανέφεραν στη σχετική ερώτηση πως ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν πως κατέχουν γνώσεις αναγνώρισης της κατάστασης αυτής. Οι

περισσότεροι (56,1%), επίσης, εκπαιδευτικοί ανέφεραν πως ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν σχετικά με το ότι γνωρίζουν τα σημάδια της παιδικής κακοποίησης. Υπάρχει βέβαια και ένα ποσοστό 24,4% που δηλώνει πως γνωρίζει τα σημάδια της παιδικής κακοποίησης. Διαφορετικές είναι οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τις γνώσεις που έχουν σχετικά με τα σημάδια της σεξουαλικής κακοποίησης, καθώς υπάρχουν εκπαιδευτικοί που δηλώνουν πως τα γνωρίζουν (24,4%), άλλοι που δηλώνουν πως δεν τα γνωρίζουν (35,7%) και άλλοι (36,7%) που δεν δηλώνουν ξεκάθαρα, δηλαδή ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν ότι τα γνωρίζουν. Φαίνεται πως η τάση δείχνει ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών του δείγματός μας, δεν γνωρίζει τα σημάδια της σεξουαλικής κακοποίησης.

Αντίστοιχες είναι οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών και για το ερώτημα αν γνωρίζουν τα σημάδια της συναισθηματικής κακοποίησης, καθώς μια σχετική πλειοψηφία (41,8%) απαντά ουδέτερα, δηλαδή πως ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. Σημαντικό ποσοστό των εκπαιδευτικών (32,7%) διαφωνεί ότι γνωρίζει τα σημάδια της συναισθηματικής κακοποίησης. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν στο ότι γνωρίζουν την ελληνική νομοθεσία σχετικά με την παιδική κακοποίηση, καθώς και με το αν γνωρίζουν τις διαδικασίες που χρειάζεται να ακολουθηθούν από μία σχολική μονάδα προκειμένου να διερευνηθεί μία περίπτωση παιδικής κακοποίησης.

Τα ευρήματα των μελετών που διεξήγαγε η Kenny (2001) αναδεικνύουν παρόμοια αποτελέσματα, καθώς φαίνεται πως οι εκπαιδευτικοί έχουν περιορισμένη γνώση για το φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης. Μικρό είναι το ποσοστό των εκπαιδευτικών που γνωρίζει τις διαδικασίες που χρειάζεται να κάνει προκειμένου να προβεί σε καταγγελία για περιστατικά παιδικής κακοποίησης. Χαρακτηριστικό είναι ότι πολύ μικρό είναι το ποσοστό των εκπαιδευτικών που γνωρίζουν τα σημάδια της σεξουαλικής κακοποίησης, εύρημα που συμφωνεί και με τη δική μας έρευνα. Στην έρευνα του Goebbels και των συνεργατών του (2008) επίσης φαίνεται πως οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν τις απαραίτητες γνώσεις για το σωστό χειρισμό μιας περίπτωσης κακοποίησης παιδιού στο σχολείο τους, καθώς αν και οι περισσότεροι γνωρίζουν το νόμο που υποχρεώνει τους εκπαιδευτικούς στην καταγγελία περιστατικών κακοποίησης, στην πράξη δεν γνωρίζουν καλά τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθήσουν. Σε αρκετές έρευνες, όπως και στην παρούσα, φαίνεται πως οι εκπαιδευτικοί δεν νιώθουν επαρκώς προετοιμασμένοι και εκπαιδευμένοι ώστε να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά το ζήτημα της παιδικής κακοποίησης (Kesner & Robinson, 2002; Hodgkinson & Baginsky, 2000; Baginsky & Macpherson, 2005). Αντίστοιχα αποτελέσματα αναφέρει και ο Falkiner με τους συνεργάτες τους (2017) καθώς και ο Cho και οι συνεργάτες του (2013) σχετικά με την ανεπάρκεια των γνώσεων σχετικά με τις διαδικασίες αναφοράς περιστατικών παιδικής κακοποίησης, εντός του σχολικού περιβάλλοντος, αλλά και με τις νομικές διαδικασίες που ακολουθούν.

Σχετικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα και τις στάσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την παιδική κακοποίηση η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (77,6%) διαφωνεί πως το φαινόμενο αφορά μόνο μεμονωμένα περιστατικά. Επίσης διαφωνούν πως τα παιδιά κακοποιούνται πιο συχνά από ξένους, παρά από μέλη της οικογένειας ή οικογενειακούς φίλους κατά 55,1%. Διάσταση απόψεων φαίνεται να υπάρχει σχετικά και με το αν οι γονείς έχουν δικαίωμα να μεταχειρίζονται τα παιδιά τους όπως αυτοί νομίζουν, με ένα ποσοστό 39,8% των εκπαιδευτικών να διαφωνεί, ενώ ένα άλλο ποσοστό 34,7% ούτε να διαφωνεί ούτε να συμφωνεί. Οι εκπαιδευτικοί ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν στην πλειοψηφία τους (51%), επίσης, σχετικά με το ότι τα παιδιά λένε ψέματα και πλάθουν ιστορίες για κακοποίηση, αν και ένα ποσοστό της τάξης του 35,7% να διαφωνεί με τη θέση αυτή. Σαφής είναι η θέση των εκπαιδευτικών σχετικά με το ότι οι επιπτώσεις της παιδικής κακοποίησης έχουν υπερεκτιμηθεί, αλλά και στο ότι η αντίδραση στην παιδική κακοποίηση είναι υπερβολική, με την μεγάλη πλειοψηφία να διαφωνεί με τις δύο αυτές υποθέσεις.

Διαφορετικές είναι οι απόψεις σχετικά με το αν η παιδική κακοποίηση είναι μεγάλο πρόβλημα για να αντιμετωπιστεί, καθώς το 40,8% του δείγματός μας δεν συμφωνεί ούτε

διαφωνεί. Σημαντικό όμως είναι και το ποσοστό (26,5%) που συμφωνεί πως όντως το πρόβλημα δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί εύκολα, καθώς είναι μεγάλο και με αδιευκρίνιστες διαστάσεις. Στην πλειοψηφία τους (55,1%) οι εκπαιδευτικοί διαφωνούν στο ότι κάποια παιδιά προκαλούν τους ενήλικες μέχρι να χάσουν τον έλεγχο, καθώς και στην υπόθεση ότι οι περισσότεροι γονείς είναι ικανοί να προκαλέσουν κακό στα παιδιά τους όταν βρίσκονται υπό μεγάλη πίεση. Σχετικά με το αν θεωρούν πως οι εκπαιδευτικοί είναι υπεύθυνοι και για το ευ ζην των μαθητών, βλέπουμε ότι οι εκπαιδευτικοί απαντούν σε ίδιο ποσοστό 41,8% πως είτε συμφωνούν με αυτό, είτε είναι ουδέτεροι για το θέμα αυτό στις απαντήσεις τους. Στην πλειοψηφία τους (53,1%), επίσης, ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν στο ότι δεν υπάρχει νόημα να καταγγείλουν ένα περιστατικό κακοποίησης, καθώς δεν πιστεύουν ότι η υπόθεση θα προχωρήσει και οι ίδιοι πιθανά θα βρεθούν εκτεθειμένοι. Ωστόσο οι περισσότεροι σε ποσοστό 51,1% διαφωνούν ότι λυπούνται τα κακοποιημένα παιδιά, αλλά δεν είναι δική τους ευθύνη να ανακατευτούν. Όλοι οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνά μας συμφωνούν ότι όσοι κακοποιούν παιδιά πρέπει να τιμωρούνται αυστηρά.

Σχετικά με την εμπειρία που έχουν για να μπορούν να αντιμετωπίσουν την παιδική κακοποίηση και παραμέληση οι εκπαιδευτικοί θεωρούν, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνάς μας, ότι δεν έχουν αρκετή εμπειρία, αλλά ούτε και αρκετή εκπαίδευση για ζητήματα που αφορούν την παιδική κακοποίηση. Τέλος, οι εκπαιδευτικοί δεν νιώθουν έτοιμοι/ες για τη διαχείριση περιστατικών παιδικής κακοποίησης, διότι προφανώς δεν έχουν τις γνώσεις και δεν έχουν μετεκπαιδευτεί σ αυτό.

Αναφορικά με την επιμόρφωσή τους σε ζητήματα που αφορούν στην παιδική κακοποίηση, όπως και στην έρευνά μας, αντίστοιχα ευρήματα άλλων μελετών δείχνουν πως οι εκπαιδευτικοί δεν λαμβάνουν κάποια εκπαίδευση, ούτε κατά τη διάρκεια των βασικών τους σπουδών, αλλά και ούτε στη συνέχεια της επαγγελματικής τους πορείας. Οι Weegar και Romano (2019) στην έρευνά τους διαπίστωσαν πως οι εκπαιδευτικοί είναι σε ελάχιστο βαθμό εκπαιδευμένοι για ζητήματα αναγνώρισης και αντιμετώπισης της παιδικής κακοποίησης. Μάλιστα, φαίνεται πως για τον τρόπο που θα αντιμετωπίσουν ένα πιθανό περιστατικό κακοποίησης επηρεάζουν διάφοροι παράγοντες που δεν έχουν να κάνουν μόνο με την εκπαίδευσή τους, αλλά αφορούν και σε προσωπικές πεποιθήσεις και εμπειρίες, όπως προσωπικά βιώματα, τραύματα, ματαιώσεις, επαγγελματική εξουθένωση, κ.ά.

Σχετικά με το τρίτο ερευνητικό ερώτημα και τις πρακτικές που ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί σχετικά με την παιδική κακοποίηση η πλειοψηφία (72,4%) των εκπαιδευτικών του δείγματός μας δεν έχει διαπιστώσει κάποιο περιστατικό παιδικής κακοποίησης σε σχολείο που έχει εργαστεί. Ωστόσο ένα ποσοστό 16,3% των εκπαιδευτικών έχει υποψιαστεί και έχει καταγγείλει περιστατικό για πιθανή παιδική κακοποίηση σε σχολείο που έχει εργαστεί. Ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό 46,9% των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην έρευνά μας αναφέρει πως έχει υποψιαστεί πως κάποιο παιδί πιθανά να κακοποιείται, αλλά όμως δεν προχώρησαν σε κάποια καταγγελία με τους περισσότερους να αναφέρουν πως δεν προχώρησαν σε καταγγελία γιατί δεν είχαν ισχυρές ενδείξεις ότι πρόκειται για κακοποίηση. Άλλοι εκπαιδευτικοί απάντησαν πως οι υπάρχουσες υπηρεσίες δεν βοηθούν επαρκώς σε τέτοιες περιπτώσεις και κάποιοι φοβήθηκαν πως μπορεί να υπήρχαν αρνητικές επιπτώσεις στο παιδί αν αυτοί έκαναν κάποια καταγγελία. Τέλος, κάποιοι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 8,2% αναφέρουν πως δεν έκαναν καταγγελία γιατί φοβήθηκαν και δεν ήθελαν να εμπλακούν οι ίδιοι σε ποινικές διαδικασίες, ενώ ένα ποσοστό 24,4% φοβήθηκε πως με την καταγγελία τους μπορεί να υπήρχαν αρνητικές έπειτα επιπτώσεις για το παιδί. Από τους εκπαιδευτικούς που ανέφεραν πως κατήγγειλαν κάποιο περιστατικό παιδικής κακοποίησης σε σχολείο που είχαν εργαστεί, οι περισσότεροι (84,2%) παρακολούθησαν την πορεία της υπόθεσης μέχρι τέλους.

Παρόμοια αποτελέσματα βλέπουμε και σε άλλες σχετικές έρευνες που έχουν διεξαχθεί πάνω στο υπό μελέτη πεδίο της παιδικής κακοποίησης και αφορούν στις πρακτικές που ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί σε περιστατικά πιθανής παιδικής κακοποίησης που έχουν

εντοπίσει σε σχολεία που έχουν εργαστεί. Στην έρευνα του Goebbels και των συνεργατών του (2008) οι μισοί περίπου εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως αν και είχαν εντοπίσει κάποια πιθανή περίπτωση κακοποίησης, εν τούτοις δεν προχώρησαν σε αναφορά ή καταγγελία από το φόβο της εμπλοκής στη μετέπειτα διαδικασία.

Η αμφιβολία για το αν όντως επρόκειτο για κακοποίηση αποτελεί σημαντικό λόγο για τον οποίο οι εκπαιδευτικοί δεν προβαίνουν σε καταγγελία του περιστατικού. Το εύρημα αυτό της μελέτης μας συμφωνεί με αντίστοιχα ευρήματα και άλλων μελετών που ερευνούν το θέμα, όπως η έρευνα των Dinehart και Kenny (2015) και των Markstrom και Munger (2017). Η έλλειψη εμπιστοσύνης στις κοινωνικές υπηρεσίες προστασίας των παιδιών, αλλά και η πορεία και κατάληξή τους μετά από την αναφορά του περιστατικού, αποτελούν ευρήματα που συμφωνούν με τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, όπου φαίνεται η δυσπιστία των εκπαιδευτικών απέναντι στις αρμόδιες υπηρεσίες για την αποτελεσματικότητά τους απέναντι στην παιδική κακοποίηση ή παραμέληση (Bryant & Buldwin, 2010; Goebbels et al., 2008).

Στο τέταρτο ερευνητικό ερώτημα έγινε διερεύνηση της συσχέτισης των δημογραφικών στοιχείων των εκπαιδευτικών και των στάσεων που έχουν απέναντι στην παιδική κακοποίηση. Από τα αποτελέσματα φαίνεται πως το φύλο, η ηλικία, τα χρόνια εργασίας και ο χώρος εργασίας δεν παίζουν ιδιαίτερο ρόλο με τις στάσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την παιδική κακοποίηση. Το επίπεδο σπουδών φαίνεται πως σχετίζεται με τις στάσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την παιδική κακοποίηση, δηλαδή όσο πιο ανώτερο είναι το επίπεδο σπουδών που λαμβάνει ένας εκπαιδευτικός και όσοες περισσότερες επιμορφώσεις έχει, τόσο πιο ευαισθητοποιημένος είναι απέναντι στο φαινόμενο της κακοποίησης και παραμέλησης ανηλίκων.

Τέλος, η οικογενειακή κατάσταση των εκπαιδευτικών φαίνεται επίσης να σχετίζεται με τις στάσεις τους απέναντι στο υπό μελέτη ζήτημα. Από τα αποτελέσματα της έρευνάς μας φαίνεται ότι οι έγγαμοι με παιδιά εκπαιδευτικοί είναι πιο ευαισθητοποιημένοι απέναντι στην κακοποίηση ή/και παραμέληση μαθητών τους και πιο πρόθυμοι να προβούν σε καταγγελία όταν υποψιαστούν ότι συμβαίνει κάτι σε κάποιο ανήλικο. Αντίθετα οι άγαμοι εκπαιδευτικοί, οι διαζευγμένοι και οι έγγαμοι χωρίς παιδιά, οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνά μας, φαίνεται ότι φοβούνται περισσότερο να προβούν σε κάποια καταγγελία ή δήλωση στον Διευθυντή τους, αν αντιληφθούν ότι κάτι πιθανά να συμβαίνει με κάποιο μαθητή και αφορά περίπτωση παιδικής κακοποίησης.

Στο πέμπτο ερευνητικό ερώτημα έγινε διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στην επιμόρφωση που έχουν λάβει για θέματα σχετικά με την παιδική κακοποίηση/παραμέληση με τις στάσεις που έχουν για το θέμα. Η επιμόρφωση που έχουν λάβει οι εκπαιδευτικοί σχετικά με ζητήματα που αφορούν την παιδική κακοποίηση φαίνεται να τους κάνει πιο έτοιμους και αποφασισμένους να προβούν σε καταγγελία μιας πιθανής κακοποιητικής συμπεριφοράς εις βάρος των μαθητών τους. Ανάλογα ευρήματα φαίνονται και στην έρευνα των Barker και Jamieson (1992), όπου αναδεικνύεται ότι η έλλειψη επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στο ζήτημα της κακοποίησης των παιδιών οδηγεί σε αδυναμία να αναγνωρίσουν και να αντιμετωπίσουν κάποιο αντίστοιχο περιστατικό, καθώς και σε διστακτικότητα το περιστατικό αυτό να καταγγελθεί στις αρμόδιες αρχές.

Συμπεράσματα

Από τα ευρήματα της έρευνάς μας διαφαίνεται πως οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στη μελέτη μας αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης και αρκετοί από αυτούς έχουν λάβει επιμόρφωση σχετικά με το θέμα, με στόχο την καλύτερη διαχείρισή του. Όμως καθώς η παιδική κακοποίηση αποτελεί ένα πολύπλοκο και πολυπαραγοντικό φαινόμενο, δεν μπορεί να περιορίζεται στην παρακολούθηση ενός επιμορφωτικού σεμιναρίου στους εκπαιδευτικούς, αλλά απαιτεί συνεχή ανατροφοδότηση και συστηματική εκπαίδευση από ειδικούς. Επιπλέον, παράγοντες που σχετίζονται με προσωπικές πεποιθήσεις, με κοινωνικές τάσεις αλλά και το νομικό πλαίσιο φαίνεται πως

επηρεάζουν τον τρόπο που οι εκπαιδευτικοί διαχειρίζονται πιθανά περιστατικά παιδικής κακοποίησης.

Αυτό που είναι σημαντικό να αναδειχθεί από την παρούσα έρευνα είναι πως ένα παιδί μπορεί να υποστηριχτεί και να νιώσει ασφάλεια όταν ζει μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο που μπορεί να το προστατέψει και να το κάνει να μιλήσει με ασφάλεια στον εκπαιδευτικό, με τον οποίο περνάει πολλές ώρες την ημέρα, όταν νιώθει ότι βρίσκεται σε κίνδυνο ή απειλείται η ψυχοσυναισθηματική του υγεία. Τα οργανωμένα κοινωνικά πλαίσια λειτουργούν ως δίκτυ ασφαλείας απέναντι στα φαινόμενα της παιδικής κακοποίησης και της παραμέλησης (Thomson, 2022). Το σχολείο ως ένας πολύ ισχυρός κοινωνικός θεσμός στη ζωή του παιδιού, ο δεύτερος πιο ισχυρός μετά την οικογένεια, οφείλει να υποστηρίζει το μαθητή σε όλο το πλαίσιο της ζωής του και να στοχεύει στην ολόπλευρη και υγιή ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Έτσι, η έρευνα γύρω από το ρόλο του εκπαιδευτικού συστήματος στην αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης χρειάζεται να επικεντρωθεί τόσο σε ζητήματα που αφορούν στο νομικό πλαίσιο και την ασφαλή αναφορά και καταγγελία περιστατικών κακοποίησης ή/και παραμέλησης, αλλά και σε άλλα ζητήματα ουσίας, όπως η προστασία του παιδιού, η εξασφάλιση της ασφάλειας και της εμπιστοσύνης και η υποστήριξη στη θεραπεία του τραύματος που υφίσταται μετά από ένα περιστατικό παιδικής κακοποίησης ή/και παραμέλησης.

Επιπλέον, προβάλλεται emphaticά για άλλη μια φορά η ανάγκη ικανοποίησης του χρόνιου και πάντοτε επίκαιρου αιτήματος για σύσταση κοινωνικών υπηρεσιών σε κάθε σχολείο και η στελέχωσή τους με σχολικούς κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους. Οι προκείμενες ομάδες ειδικών επιστημόνων θα μπορούν να εντοπίζουν και να διαχειρίζονται περιπτώσεις παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης, καθώς έχουν λάβει από τον πρώτο κύκλο των σπουδών τους ειδική εκπαίδευση για τα ζητήματα αυτά. Επιπρόσθετα θα μπορούν να εκπαιδεύουν και τους εκπαιδευτικούς πάνω στα θέματα αναγνώρισης και διαχείρισης περιστατικών παιδικής κακοποίησης, ώστε από κοινού να γίνεται έγκαιρη διαγνωστική εκτίμηση και παρέμβαση όπου καθίστατο ανάγκη. Επίσης, οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι ψυχολόγοι στα σχολεία δύναται να παρέχουν συμβουλευτική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη τόσο σε μαθητές, όσο και σε οικογένειες, όπου εντοπίζονται πρώιμα σημάδια κακοποίησης ή/και παραμέλησης, ώστε το φαινόμενο να περιοριστεί σημαντικά και να αντιμετωπίζεται εν τη γενέσει του. (Φιλιππίδης & Καραμανλίδου, 2021)

Καθώς η παρούσα έρευνα υπόκειται σε κάποιους περιορισμούς, θα είχε ενδιαφέρον να γίνουν μελλοντικές έρευνες που θα έχουν μεγαλύτερα δείγματα π.χ. πανελλήνια μελέτη, με στόχο να μπορεί να γίνει γενίκευση των αποτελεσμάτων και εξαγωγή πιο ασφαλών συμπερασμάτων. Θα μπορούσε επίσης να γίνει συνδυασμός ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων με τη χρήση διαφορετικών ερευνητικών εργαλείων, καθώς και η υλοποίηση συγκρίσεων των ευρημάτων από τα διαφορετικά εργαλεία που θα χρησιμοποιηθούν.

Καθώς από τα ευρήματα της έρευνάς μας αναδύεται η σημαντικότητα που διαδραματίζει η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σχετικά με την παιδική κακοποίηση, αλλά και το γεγονός ότι πρόκειται για ένα ζήτημα που προβληματίζει όλο και περισσότερο την εκπαιδευτική κοινότητα, μελλοντικές έρευνες θα πρέπει επίσης να εστιάζουν στα ζητήματα αυτά, με στόχο την ενίσχυση των πολιτικών και των παρεμβάσεων που υλοποιούνται τόσο στα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς, όσο και στην ενίσχυση των σχολείων με εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό (κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους) που θα ασχολείται με την ψυχοκοινωνική υγεία των μαθητών και των γονέων τους.

Αναφορές

Abrahams, N., Casey, K. & Daro, D. (1992). Teachers' knowledge, attitudes, and beliefs about child abuse and its prevention. *Child abuse & neglect*, 16 (2), 229-238.

Baginsky, M. & Macpherson, P. (2005). Training teachers to safeguard children: Developing a consistent approach. *Child Abuse Review: Journal of the British Association for the Study and Prevention of Child Abuse and Neglect*, 14(5), 317-330.

- Barker, J. and Jamieson, C. (1992). Teachers' training needs in the area of child abuse and protection. *Children & Society*, 6: 51-58. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.1992.tb00387.x>
- Briggs, F. & Hawkins, R. (2020). *Child protection* (1st ed.). Taylor and Francis. Retrieved from <https://www.perlego.com/book/1705410/child-protection-a-guide-for-teachers-and-child-care-professionals-pdf> (Original work published 2020).
- Bryant, J.K. & Baldwin, P.A. (2010). School counsellors' perceptions of mandatory reporter training and mandatory reporting experiences. *Child Abuse Review*, 19(3), 172-186.
- Choo, W.Y., Walsh, K., Chinna, K., Marret, M.J. & Tey, N.P. (2013). Are Malaysian teachers ready to assume the duties of reporting child abuse and neglect? *Child Abuse Review*, 22(2), 93-107.
- Creswell, J. (2016). Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας (μτφ. Ν. Κουβαράκου), Ίων/ Έλλην.
- Crosson - Tower, C. (2013). Steps toward child abuse prevention. https://childrenstrustma.org/uploads/files/PDFs/child_abuse_prevention_manual.pdf
- Dinehart, L. & Kenny, M. (2015). Knowledge of child abuse and reporting practices among early care and education providers. *Journal of Research in Childhood Education*, 29, 429-443.
- Falkiner, M., Thomson, D. & Day, A. (2017). Teachers' understanding and practice of mandatory reporting of child maltreatment. *Children Australia*, 42(1), 38-48. doi:10.1017/cha.2016.53
- Fitzpatrick, M.D., Benson, C. & Bondurant, S.R. (2020). Beyond reading, writing, and arithmetic: The role of teachers and schools in reporting child maltreatment. NBER Working Paper No. 27033, JEL No. I29,I31,J12.
- Goebbels, A., Nicholson, J., Walsh, K. & De Vries, H. (2008). Teachers' reporting of suspected child abuse and neglect: behavior and determinants. Oxford University Press. pp.941-951.
- Hawkins, R. & McCallum, C. (2001). Mandatory notification training for suspected child abuse and neglect in South Australian schools. *Child Abuse & Neglect*, 25(12), 1603.
- Hodgkinson, K. & Baginsky, M. (2000). Child protection training in school-based initial teacher training: A survey of school-centered initial teacher training courses and their trainees. *Educational Studies*, 26(3), 269-279.
- Horner-Johnson, W. & Drum, C.E. (2006). Prevalence of maltreatment of people with intellectual disabilities: A review of recently published research. *Mental retardation and developmental disabilities research reviews*, 12(1), 57-69.
- Kenny, C.M. (2001). Child abuse reporting: teachers' perceived deterrents. *Child Abuse & Neglect*, 25, 81 - 92.
- Kesner, J.E., Robinson, M. (2002). Teachers as mandated reporters of child maltreatment: comparison with legal, medical and social services reporters. *Child Sch.* 24(4) 222-31.
- Lindsay, W., Steptoe, L. & Haut, F. (2012). Brief report: the sexual and physical abuse histories of offenders with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 56(3), 326-331.
- Markström, A.M. & Münger, A.C. (2017). Recognition and identification of children in preschool and school who are exposed to domestic violence. In 45th Congress of the Nordic Educational Research Association (NERA), 23-25 March Copenhagen, Denmark.
- Roca, E., Melgar, P., Gairal-Casadó, R. & Pulido-Rodríguez, M.A. (2020). Schools that 'open doors' to prevent child abuse in confinement by COVID- 19. *Sustainability*, 12(11), 4685. <https://doi.org/10.3390/su12114685>
- Sukamolson, S. (2007). Fundamentals of quantitative research. Language Institute Chulalongkorn University, 1(3), 1-20.

Thompson, R.A. (2022). Social networks and child maltreatment. In: Krugman, R.D., Korbin, J.E. (eds) Handbook of Child Maltreatment. Child Maltreatment, vol 14. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-82479-2_13.

Walsh, C.J., Roy, A.H., Feminella, J.W., Cottingham, P.D., Groffman, P.M. & Morgan, R.P. (2005). The urban stream syndrome: current knowledge and the search for a cure. *Journal of the North American Benthological Society*, 24(3), 706-723.

Weegar, K., Romano, E. (2019). Child maltreatment knowledge and responses among teachers: A training needs assessment. *School Mental Health*, 11, 741–753.

Yanowitz, K.L., Monte, E. & Tribble, J.R. (2003). Teachers' beliefs about the effects of child abuse. *Child Abuse & Neglect*, 27(5), 483-488.

Αβραμικά, Μ., Λαφαζάνη, Π., Στεφανούδη, Ε. (2013). Παιδική κακοποίηση και παρεμβάσεις. *Επιστημονικά Χρονικά*, 18(3), 146-151.

Γυφτοπούλου, Α., Κυριάκου, Κ., Σταμάτη, Δ. & Νικολαΐδης, Γ. (2013). Ενέργειες των επαγγελματιών σε περιστατικά κακοποίησης παραμέλησης παιδιών. Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας του Ινστιτούτου Υγείας του παιδιού, Κέντρο για τη μελέτη και πρόληψη της κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών, Αθήνα.

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, (1989). <https://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bcbf83a2>

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού (Ι.Υ.Π.), (2007). Η εξάλειψη της σωματικής τιμωρίας στα παιδιά : Ένα εγχειρίδιο για επαγγελματίες που εκπαιδεύουν ή συνεργάζονται με γονείς. Ι.Υ.Π., Αθήνα.

Νόμος 3500/2006. Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις, (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006).

Παναγιωτάκη, Μ. & Θεμελή, Ο. (2021). Οδηγός για την αναγνώριση και τη διαχείριση περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης από τον/την εκπαιδευτικό. Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Αθήνα.

Σιαφαρίκα, Ε. & Χολέβας, Ν. (2019). Παιδική κακοποίηση: Ο ρόλος του εκπαιδευτικού και του σχολείου στην εκτίμηση του κινδύνου που διατρέχει το παιδί – θύμα. Παιδαγωγική Επιθεώρηση.

Σταυριανάκη, Μ., Κυριακοπούλου, Α., Ρίγκα, Α. & Νικολαΐδης, Γ. (2008). Μεθοδολογία Delphi: Μια ποιοτική προσέγγιση του φαινομένου της βίας κατά ανηλίκων. *Κοινωνική Εργασία*, 89, 7 – 28.

Φιλίππιδης, Γεώργιος, Καραμανλίδου, Ελένη (2021). Ψυχοκοινωνική στήριξη και ενίσχυση μαθητών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα μέσα από την λειτουργία των Ε.Δ.Ε.Α.Υ., *International Journal of Educational Innovation*, Vol 3 (2021) – Issue 3.

Χαρίση, Δ. (2022). Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη διαχείριση περιστατικών παιδικής κακοποίησης από την οικογένεια. *Νέος Παιδαγωγός*, 29, σ.79-89.

Χατζηφωτίου, Σ. (2021). Κοινωνική Εργασία και Ενδοοικογενειακή βία. Αθήνα : Εκδόσεις Τζιόλα